

ირმა მახარაძე

თბილისის აზიისა და აფრიკის ინსტიტუტი

თბილისი, საქართველო

irma.makharadze@gmail.com<https://doi.org/10.52340/lac.2025.10.40>**ბერ-მონაზვნობა ყურანსა და ისლამურ ტრადიციებში****საკვანძო სიტყვები:** ბერ-მონაზვნობა, ისლამური ტრადიციები, ყურანი

ბერ-მონაზვნობა გავრცელებული რელიგიური პრაქტიკაა, განსაკუთრებით ქრისტიანობაში, ბუდიზმსა და ინდუიზმში. ისლამი, როგორც მსოფლიო რელიგია, ხაზს უსვამს სულიერებას, თუმცა მისი ფილოსოფია განსხვავდება ისეთი ტრადიციული ცნებისგან, როგორიც ბერ-მონაზვნობაა. კლასიკური გაგებით, ბერ-მონაზვნობა (მაგ., ქრისტიანულ ან ბუდისტურ კონტექსტში) გულისხმობს მატერიალური სამყაროსგან სრულ განდგომას, მონასტერულ ცხოვრებას და სულიერი მიღწევებისთვის თავისუფალი ნებით უარის თქმას საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე. თუმცა, ისლამი ამ პრაქტიკას განსხვავებულად აღიქვამს და მის მიმართ თავისებური მიდგომა გააჩნია. მიუხედავად იმისა, რომ ისლამი უპირატესობას ანიჭებს საზოგადოებრივ ჩართულობასა და პრაქტიკულ თაყვანისცემას, ყურანის პერსპექტივა ბერ-მონაზვნობაზე საკმაოდ საინტერესო მოსაზრებას გვთავაზობს. ის ცნობს ასკეტიზმისა და პიროვნული ერთგულების ელემენტებს და ამავე დროს აკრიტიკებს უკიდურესობებს, რომლებიც ხშირად არის დაკავშირებული ასეთ პრაქტიკასთან. წინამდებარე ნაშრომი განიხილავს ბერ-მონაზვნობის ყურანისეულ აღქმას, მის ინტერპრეტაციას ისლამურ ტრადიციებში და გავლენას ისლამურ სულიერებასა და ეთიკურ სტრუქტურაზე.

ტერმინი رَهْبَانِيَّة [რაჰბანიიათუნ] წარმოდგება სიტყვისგან رَهْب [რააჰიბ] „ბერი“. رَهْبَانِيَّة [რაჰბანიიათუნ] ყურანში მხოლოდ ერთხელ ჩნდება 57-ე სურის 27-ე აიაში: „შემდეგ წარვგზავნეთ ჩვენი მოციქულები მათს კვალდაკვალ, 'ისა, ძე მარიამისა, ვუბოძეთ სახარება და ვინც მას მიჰყვა, შთავუნერგეთ გულში თანაგრძნობა და მოწყალება, ბერ-მონაზვნობა კი თვითონ გამოიგონეს. ჩვენ არ დაგვიდგენია მათთვის არაფერი, თუ არ სურვილი ალაჰის მწყალობლობისა, მაგრამ არ დაიცვეს ჭეშმარიტი დაცვით. ვინც იწამა, ჯილდო ვუბოძეთ. ბევრი მათგანი კი ბიწიერია.“ رَهْب [რააჰიბ] ფორმით სიტყვა ყურანში არ გვხვდება, თუმცა ორჯერ გვხვდება მრავლობითის ფორმით رَهْبَان [რუჰბაან], მე-5 და მე-9 სურებში: „და უეჭველად იპოვით მათგან ყველაზე ახლოს მორწმუნეებთან, ვინც იტყვის: „ჩვენ ქრისტიანები ვართ, რადგან მათ შორის არიან მღვდლები და ბერები და არ არიან ამპარტავანნი“ (5:82); „თავიანთი სწავლულები და ბერები, ალაჰის გარდა, უფლად გაიხადეს“ (9:31).

მიუხედავად იმისა, რომ ბერ-მონაზვნობასთან დაკავშირებით, უშუალოდ ყურანში ბევრი არაფერია ნათქვამი, მრავალ ინტერპრეტაციასა და კომენტარს დაუდო სათავე.

ზოგიერთი განმარტების მიხედვით, 57-ე სურის 27-ე აიაში ზმნას - „შთავუნერგეთ“ მხოლოდ ორი ობიექტი აქვს, „თანაგრძნობა“ და „მოწყალება“, მაშინ, როდესაც „ბერ-მონაზვნური მდგომარეობა“ არის ობიექტი ზმნისა „თვითონ გამოიგონეს“. შესაბამისად, ბერ-მონაზვნური მდგომარეობა სუფთად ადამიანური წარმონაქმნია, რომელიც ბოროტის მქმნელებმა დაამახინჯეს. სხვების თანახმად, თანაგრძნობა, გულმოწყალება და ბერ-მონაზვნური მდგომარეობა ზმნის „შთავუნერგეთ“ ობიექტებია, ამ განმარტების თანახმად, ბერ-მონაზვნობა საღვთო (წმინდა) მდგომარეობაა, თუმცა ის კაცობრიობისთვის არ დაუწესებიათ. მაგრამ ის დაამახინჯეს ბოროტის მქმნელებმა. ეს განმარტება უფრო ახლოს უნდა იყოს ჭეშმარიტებასთან, რადგან „გულმოწყალების“, „თანაგრძნობის“ და „ბერ-მონაზვნობის“ შეპირისპირება არაბუნებრივი ჩანს. პირველი განმარტების მიხედვით, ბერ-მონაზვნობისადმი დამოკიდებულება ბევრად უარყოფითია, ვიდრე მეორე შემთხვევაში. ლ. მასინიონი აღნიშნავდა, რომ მეორე განმარტება უფრო ადრინდელია. უფრო ახალი განმარტების უარყოფითი დამოკიდებულება ბერ-მონაზვნობისადმი აისახა ტრადიციაში: „არ არის ბერ-მონაზვნობა ისლამში“.

ადრეულ კომენტარებში არაერთმა სწავლულმა მიაქცია ყურადღება ბერ-მონაზვნობის საკითხს. იბნ ქასირის (1301–1373) მიხედვით, ეს აია იმაზე მიუთითებს, რომ ქრისტიანებმა ბერ-მონაზვნობა როგორც ახალი პრაქტიკა შემოიღეს, თუმცა მისი დაცვა ვერ შეძლეს. ის ამტკიცებს, რომ ეს პრაქტიკა თავდაპირველად კარგი განზრახვით დაიწყო, მაგრამ დროთა განმავლობაში მისი მიზნები დაიკარგა და მონაზვნებმა ღვთის კანონების დაცვის ნაცვლად, ჭეშმარიტი გზიდან გადაუხვიეს. ატ-ტაბარი (839–923) განმარტავს, რომ ბერ-მონაზვნობა ქრისტიანებმა გამოიგონეს როგორც ალლაჰისადმი თავდადების ფორმა, მაგრამ ეს მათთვის არ იყო სავალდებულო ღვთიური კანონიდან გამომდინარე. იგი განმარტავს, რომ ეს პრაქტიკა თავდაპირველად კეთილი განზრახვით დაიწყო, თუმცა შემდგომმა თაობებმა მასში გადახრები და გადაჭარბებული შეზღუდვები შემოიღეს. ატ-ტაბარი ამბობს, მიუხედავად იმისა, რომ ქრისტიანები ბერ-მონაზვნობას ღმერთის სიყვარულის გამო მიჰყვებოდნენ, იგი სათანადოდ ვერ დაიცვეს. ზოგიერთი მათგანი კი ასრულებდა დადებულ აღთქმას გულწრფელად, მაგრამ სხვები უარყოფდნენ მის პრინციპებს და გზას სცდებოდნენ. ატ-ტაბარიც, ისევე, როგორც სხვა კომენტატორები ასკვნის, რომ ბერ-მონაზვნობა ისლამში არ არის წახალისებული, რადგან ის ცხოვრებისაგან სრულ იზოლაციას გულისხმობს, რაც ისლამის პრინციპებს ეწინააღმდეგება.

გარდა ყურანის კომენტარებისა, ბერ-მონაზვნობის შესახებ ჰადისებიც მოგვითხრობენ. აბი დაუდის (ჰადისი 2486), ან-ნასაის (ჰადისი 2394) ჰადისების მიხედვით მუჰამადმა თქვა „არ არის ბერ-მონაზვნობა ისლამში“ (لَا رَهْبَانِيَّةَ فِي الْإِسْلَامِ), რაც იმას ნიშნავს, რომ ისლამში არ არის წახალისებული ამქვეყნიური ცხოვრებისგან სრული განდგომა ბერად ცხოვრებისთვის, სამაგიეროდ ხელს უწყობს ცხოვრების გაწონასწორებულ წესს, რომელშიც თანაბრად არის ჩართული ღვთის თაყვანისცემა, ოჯახური ცხოვრება და სოციალური პასუხისმგებლობა. გარდა ამისა, მუსნად აჰმადის (ჰადისი 23119) და იბნ ჰიბანის (ჰადისი 4593) ჰადისების მიხედვით, წინასწარმეტყველს მიეწერება სიტყვები: „ჩემი უმძის (თემის) ბერ-მონაზვნობა ალაჰის გზაზე ჯიჰადია“ (إِنَّ رَهْبَانِيَّةَ أُمَّتِي الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ). ამით ხაზგასმულია, რომ ნაცვლად ქრისტიანი ბერების მსგავსად სამყაროსგან განშორებისა, ისლამში ადამიანის ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს ჭეშმარიტებისკენ სწრაფვაზე (ჯიჰადი), იქნება ეს თვითღმერთის, ცოდნის შეძენის თუ რწმენის დაცვის გზით. რაც შეეხება ალ-ბუხარის (ჰადისი 5063) და საჰიჰ მუსლიმის (ჰადისი 1401) ჰადისებს, ასეთი ამბავია მოთხრობილი:

სამი კაცი მივიდა მუჰამადის ცოლებთან და გამოჰკითხეს, როგორ სცემდა იგი თავყანს ღმერთს. პასუხი რომ მოისმინეს, მოიწადინეს, მასზე უფრო გულმოდგინენი ყოფილიყვნენ. ერთმა თქვა, მთელი ღამე ვილოცებ და არასოდეს დავიძინებო, მეორემ - ყოველთვის ვიმარხულებ, არასოდეს გავიხსნილებო, მესამემ - არასოდეს დავქორწინდებო. როცა ეს წინასწარმეტყველმა გაიგო, თქვა: თქვენს შორის ყველაზე ღვთისმოშიში მე ვარ, მაგრამ ვმარხულობ და ვიხსნილებ, ვლოცულობ და ვიძინებ, ვქორწინდები ქალებზე. ასე რომ, ვინც ჩემს გზას გადაუხვევს, ჩემთან არ არის. ამ ჰადისით განმარტებულია, რომ უკიდურესი ასკეტიზმი და ჩვეულებრივი ცხოვრებისგან მოსწყვეტა ისლამის ორგანული ნაწილი არ არის. თავად წინასწარმეტყველიც კი ჩვეულებრივი ადამიანის ცხოვრებით ცხოვრობდა. სრულყოფილი სარწმუნოება არ საჭიროებს სოციალური ცხოვრების უარყოფას. პირიქით, ისლამური სულიერება დაფუძნებულია „შუალედურობის“ (wasatiyyah) პრინციპზე: მორწმუნეებმა უნდა იცხოვრონ ამ სამყაროში, მაგრამ არ დაკარგონ სულიერი კავშირი ღმერთთან.

ასკეტიზმის თავისებურ სახეობად შეიძლება ჩაითვალოს ზუჰდის (زُهد) კონცეფცია – სულიერი ასკეტიზმი, რომელიც გულისხმობს მატერიალური სიმდიდრისგან დაშორებას, მაგრამ არა საზოგადოებისგან განდგომას. წინასწარმეტყველმა მუჰამადმა თქვა: „მოგზაურობა დედამიწაზე და იმედის ქონა (ღვთის მიმართ) უკეთესია, ვიდრე მონასტერში ცხოვრება“ (ალ-ბუხარი). ანუ, ისლამი არ აკრძალავს სიღარიბეს ან მარტივ ცხოვრებას, არამედ ისეთ უკიდურესობას კრძალავს, როგორიცაა ოჯახის ან სოციალური ვალდებულებების თავიდან აცილება.

ხშირად ადარებენ მონაზვნობას ისლამურ მისტიციზმს, ანუ სუფიზმს, მაგრამ მასში არ არის ისეთი ელემენტები, როგორიცაა მუდმივი იზოლაცია ან უპოვარების ფიცი. სუფი მოღვაწეები, როგორებიც იყვნენ ჯალალ ედ-დინ რუმი ან რაბია ალ-ადავია, ცხოვრობდნენ საზოგადოებაში, ქადაგებდნენ ღმერთის მიმართ სიყვარულს და ემსახურებოდნენ ადამიანებს. მათი ტარიკები (სულიერი გზები) მოიცავდა ლოცვას, მურაკაბას (მედიტაციას) და ზიქრს (ღვთის გამოხსენებას), მაგრამ, ამასთან ერთად, ისინი მონაწილეობდნენ სოციალურ ცხოვრებაში.

ისლამური სწავლება ხაზს უსვამს უმმაში (უმმა – საზოგადოება) ყოფნის აუცილებლობას და კოლექტიურ პასუხისმგებლობას. მუსლიმი ვალდებულია საზოგადოების აქტიური წევრი იყოს: შექმნას ოჯახი, იბრძოლოს სამართლიანობისთვის, გააზიაროს ცოდნა. ალ-ბაიჰაკის გადმოცემით, წინასწარმეტყველის სიტყვებია: „საუკეთესო ადამიანია ის, ვინც ყველაზე მეტ სარგებელს მოუტანს სხვებს“. ამიტომ, ისლამური სულიერება არ არის „გაქცევა სამყაროდან“, არამედ მისი გარდაქმნა ღვთის სიყვარულით.

ერთადერთი პრაქტიკა, რომელიც ნაწილობრივ მოაგონებს მონასტერულ ტრადიციას, არის ი'თიქაფი – რამადანის ბოლო დღეებში მეჩეთში განმარტოვება ლოცვის, ყურანის კითხვისა და სულიერი განწმენდისთვის. თუმცა, ეს დროებითი და ნებაყოფლობითი პრაქტიკაა.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, ბერ-მონაზვნობა (ასკეტიზმი, ზაჰიდობა) ყურანსა და ისლამურ ტრადიციაში განსხვავებულად აღიქმება, ვიდრე ქრისტიანობაში. ყურანი პირდაპირ არ უჭერს მხარს ბერ-მონაზვნურ ცხოვრებას, არამედ ხაზს უსვამს ზომიერებისა და ამქვეყნიური ცხოვრების პასუხისმგებლობების აუცილებლობას. ისლამი არ უარყოფს სულიერების მნიშვნელობას, მაგრამ მას არ სჭირდება მონაზვნობის ფორმალური ინსტიტუტი. იგი მოუწოდებს მორწმუნეებს იცხოვრონ „სამყაროს გულში“ –

იყვნენ სულიერად ღრმა და მტკიცე, მაგრამ აქტიურნი საზოგადოებაში. როგორც ყურანი ამბობს: „მოგიწოდებთ არა იმას, რომ გახდეთ ანგელოზები... არამედ იმას, რომ იცხოვროთ სამართლიანად“ (3:79). ამგვარად, ისლამური სწავლება სრულყოფილ ბალანსს ქმნის სულიერებასა და სოციალურ პასუხისმგებლობას შორის.

ამასთან, ისლამურ ტრადიციაში მაინც არსებობდა ასკეტიზმის (ზაჰიდობის) პრაქტიკა, რომელიც განსაკუთრებით გავრცელდა სუფიზმში. სუფი მოღვაწეები ხშირად ირჩევდნენ განმარტოების გზას, უარს ამბობდნენ მატერიალურ კეთილდღეობაზე და კონცენტრირდებოდნენ ალაჰის სიყვარულზე, მაგრამ ისინი მაინც რჩებოდნენ საზოგადოებაში და ასწავლიდნენ სულიერ ცხოვრებას.

ამრიგად, ისლამი ბერ-მონაზვნობას არ გმობს, მაგრამ არც მას აღიარებს, როგორც სამაგალითო ცხოვრების წესს. ყურანი და ჰადისები მოუწოდებენ ზომიერებისკენ, აქტიური და პასუხისმგებლობით სავსე ცხოვრებისკენ, რაც ადამიანს საშუალებას აძლევს, ისე მიაღწიოს სულიერ სრულყოფილებას, რომ არ გაექცეს ამქვეყნიურ მოვალეობებს.

ლიტერატურა:

1. Abdul Hai, The Concept of MonasticismLA comparative Analysis with Islamic Teachings [The Concept of Monasticism \[Rahbaniyat\]: A Comparative Analysis with Islamic Teachings - Story of world](#)
2. At-Tabari, Tarikh at-Tabari [\[PDF\] Tarikh al-Tabari \(English\) : Imam Ibn Jarir al-Tabari \(رحمه الله\) : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)
3. Ibn Kathir, [Tafseer Ibn Kathir \(English, 114 Surah's Complete\) : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)
4. Musnad Imam Ahmad Bin Hanbal, [\[PDF\] Musnad Ahmad \(Arabic-English\) Vol. 1-3 : Darussalam : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)
5. Sahih al-Bukhari, [Sahih al-Bukhari 5063 - Wedlock, Marriage \(Nikaah\) - كتاب النكاح - Sunnah.com - Sayings and Teachings of Prophet Muhammad \(صلى الله عليه و سلم\)](#)
Sahih Ibn Hiban, [Sahih Ibn Hiban : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)
6. Sunan Abu Dawud, vol.3, [\[PDF\] Sunan Abu Dawud \(Arabic-English\) Vol. 1-5 : Darussalam : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)

Rahbaniyya in the Qur'an and Islamic Traditions

Abstract

The concept of rahbaniyya (monasticism) in the Qur'an and Islamic tradition occupies a distinct and significant position within the discourse on spirituality and religious practices. While Islam is often characterized as a faith that prioritizes societal engagement and practical worship, the Qur'anic perspective on rahbaniyya offers a nuanced approach. It recognizes elements of asceticism and personal devotion while simultaneously criticizing the extremes often associated with such practices. This paper examines the articulation of rahbaniyya in the Qur'an, its interpretation and reception in Islamic tradition, and its broader implications for Islamic spirituality and ethical frameworks.

Islamic tradition adopts a balanced and critical approach to monasticism, neither fully endorsing nor entirely rejecting it. The Prophet Muhammad (peace be upon him) is reported to have stated, "There is no monasticism in Islam" (Ahmad, Musnad), emphasizing Islam's preference for an engaged and harmonious lifestyle over complete withdrawal from worldly responsibilities. However, this does not signify a dismissal of ascetic values. The Prophetic tradition includes numerous examples of devotion and detachment from materialism, such as fasting, the practice of night prayers, and prolonged periods of seclusion (i'tikaf). These practices illustrate the Islamic ideal of balancing worldly involvement with spiritual refinement.

The permissibility and scope of rahbaniyya have been the subject of considerable scholarly debate within Islamic thought. Prominent exegetes such as Al-Tabari and Al-Qurtubi interpret the Qur'anic critique of monasticism not as a rejection of asceticism per se but as a condemnation of its institutionalization or excessive manifestations. They argue that rahbaniyya, when practiced within the boundaries of the Shari'ah and with the intention of spiritual purification, aligns with Islamic principles. Sufism exemplifies this approach by integrating ascetic practices into a spiritual framework that maintains active engagement with communal obligations. This synthesis of personal devotion and social responsibility reflects the Islamic ideal of moderation (wasatiyya).

The Qur'anic acknowledgment of rahbaniyya as a sincere, albeit innovated, effort to seek divine pleasure fosters opportunities for interfaith and comparative religious dialogue. Early Christian monasticism, for instance, similarly aspired to achieve spiritual purity and detachment from worldly distractions. However, Islam criticizes the extremes of self-denial and celibacy associated with such practices, advocating instead for a holistic integration of spiritual and worldly responsibilities. This approach underscores the Islamic emphasis on balance, where devotion to God coexists with active participation in societal and familial roles.

Key words: Rahbaniyya, Islamic Traditions, Qur'an